

ПРОГРАМ РАЗВОЈА ГРАДА УЖИЦА 2010-2015. године

1. УВОД

Добар програм економског развоја је приоритет за локалне самоуправе у Србији. Уласком у процес транзиције, са све већом децентрализацијом система управе, локалне самоуправе преузимају одговорност да самостално осмисле стратегију промовисања и побољшања економске и социјалне ситуације у својој средини. Потребно је наћи одговор на комплексно питање усмеравања локалног економског развоја. *Економски програм развоја Србије у периоду од 2010-2015. год.*, дело је стручног рада Економског савета ДСС и тренутно у Србији једини документ који на целовит начин најпре поставља дијагнозу једне од најтежих економских криза, а затим на стручан начин предлаже мере за њено превазилажење и конкретне правце економског развоја Србије.

Програм развоја Ужица је настао из потребе да се Програм развоја Србије ДСС-а операционализује на локални ниво, имајући у виду специфичности локалне економске проблематике. Развојни планови ће имати потребан ефекат само у оним срединама где постоје јасно формулисане идеје, које воде рачуна о приоритетима и усклађују их са ресурсима. Циљ Програма јесте унапређење економских капацитета, раст и развој привредних активности, стварање повољног инвестиционог амбијента за привлачење инвестиција, раст запослености и побољшање стандарда у Ужицу. При изради програма руководили смо се принципом да је потребно урадити реалну, оствариву и одрживу стратегију која ће бити примењива у пракси па су израђени и конкретни акциони планови. Крајњи резултат документа је презентација специфичних циљева и задатака, као и активности које потребно предузимати у циљу реализације дефинисаних задатака за сваку од развојних области. Овим документом се дефинишу смернице за будућност Града и приоритет свих треба да буде његова имплементација.

2. СОЦИО-ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

2. 1. ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, КЛИМА И ПРИРОДНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Ужице је административни, привредни и културни центар Златиборског округа. Статус града је добијен 2008. године. Налази се на надморској висини од 411 метара, у котлини реке Ђетиње. Простире се на површини од 666,7 км² (10,8% територије региона или 0,75% територије Србије), на којој према последњим подацима живи укупно 83.022 становника. Територија града је по својим географским одликама брдско планинско подручје у коме шуме заузимају 42% површине, а пољопривредне површине 51% територије.

Преко територије града воде важне саобраћајнице које повезују Србију са Републиком Српском и Црном Гором, као и магистрални путеви према Београду, Чачку и Нишу. Железничка пруга Београд – Бар пролази већим делом кроз Златиборски округ, а на 18 км од Ужица је и аеродром „Ужице” на Пониквама. На раскрсници путева, на 25 км од Златибора - познатог туристичког центра и од планине Тара, са истоименим Националним парком, удаљено је 40 км, а од Мокре Горе око 50 км. Град Ужице је повезан и са Овчарско – Кабларском клисуром, на једној и са планином Златар на другој страни. Посматрано у целини, град има умерено-континенталну климу. Ужице лежи у планинско

– котлинској области. Цео ужички крај је претежно висораван, испресецан клисурастим и кањонским долинама. Када је у питању природна вегетација, углавном је чине шуме и планински пашњаци.

2. 2. ДЕМОГРАФСКА АНАЛИЗА

По попису из 2002. године, у граду Ужицу, на површини од 667 км² живи 83.022 становника, тако да је просечна густина насељености 124 становника/ км².

- Од укупног броја становника 75% живи у градском, а 25% у приградском подручју.
- Природни прираштај има негативне вредности (-2.3/1000)
- стопа наталитета има ниске вредности (931/1000)
- стопа опште смртности има средње вредности (11.59/1000)

Фактори који додатно утичу на неповољну демографску слику града су: исељавање становништва, интерне миграције из села ка градском центру и приградским насељима, низак природни прираштај, снижавање фертилне стопе и фертилног дела становништва, старење становништва сеоских насеља.

2. 3. СТРУКТУРА АДМИНИСТРАЦИЈЕ ГРАДА УЖИЦА

Структуру локалне самоуправе града Ужица чине Скупштина града, као највиши орган, затим Градоначелник и Градско веће, као извршни органи. Одлуком о градским управама образоване су 4 градске управе: ГУ за послове органа града, опште послове и друштвене делатности; ГУ за послове финансија, рачуноводства и привреде; ГУ за урбанизам; ГУ за инспекцијске послове. Најближи сарадници градоначелника су заменик градоначелника, 3 помоћника градоначелника, 4 плаћена члана градског већа (на сталном раду у Градском већу), као и 4 начелника Градских управа. Овај велики број градских функционера је у несразмери са 160 запослених радника Градске управе.

На територији града Ужица се налазе и седишта неких регионалних организација као што су Регионална привредна, Седиште Златиборског управног округа, Седиште канцеларије за прекограничну сарадњу Србије и БиХ, као и бројне невладине организације.

2. 4. КВАЛИТЕТ ЖИВОТА И СОЦИЈАЛНА ОСЕТЉИВОСТ

2.4.1. Комунална и саобраћајна инфраструктура

Укупна дужина путева на територији града је 411 км, од чега су 84 км магистрални путеви, 70 км регионални путеви и 257 км локални путеви. Карактеристика регионалних путева је недовољна ширина коловоза и слаба коловозна конструкција. Квалитет локалне путне мреже прилично је слаб, нарочито у погледу геометрије путева и квалитета коловозне конструкције. Питање свих питања за свеукупни развој града Ужица је изградња аутопута Хоргош–Пожега–Јужни Јадран, чиме би се стекли предуслови за, пре свега развој привредних и туристичких капацитета града као и реконструкција Аеродрома Поникве и његова пренамена у цивилне сврхе. Територијом града Ужица пролази железничка пруга Београд – Бар, али због свих познатих проблема недовољно се користи.

Ужице спада у ред градова са добро решеним питањем водоснабдевања. Мрежом је покривено подручје града, укључујући и широк појас приградских насеља. Водоводни дистрибутивни систем ће се убудуће углавном базирати на ширењу система ка руралним крајевима (Ј. Село, Каран, Мачкат, Волујац).

Када је у питању изградња канализационог система стање је знатно неповољније. Питање регулисања отпадних вода није свеобухватно решено ни на подручју ужег градског језгра и поред значајних инвестиција у ову област. Једино право и дугорочно решење је изградња постројења за пречишћавање отпадних вода у Горјанима.

У граду постоји систем даљинског грејања којим газдује ЈКП „Топлота” и снабдева 6.145 корисника и греје се укупно 388.732м². „Топлота” је претходних година добила донацију у износу од 4 мил. евра од Европске агенције за реконструкцију и развој којом се финансира реконструкција котларница. Значајне инфраструктурне инвестиције су изграђена примарна мрежа гасовода као и њен наставак изградња секундарне мреже на територији града. За изградњу секундарне мреже град Ужице и предузеће „Јединство” Севојно формирали су, као вид јавно-приватног партнерства, заједничко предузеће „Ужице гас”.

У току је изградња регионалне депоније (9 општина, 13 мил. евра) на територији града Ужица и то је један од највећих регионалних пројеката у Србији. Подржан је од стране европских институција донацијом од 4 мил. евра и кредитом до 5 мил. евра, као и финансијским улагањем Владе РС. Завршетак пројекта се очекује наредне године. У електроенергетском смислу град Ужице је релативно добро обезбеђен електричном енергијом и на задовољавајући начин прати потребе грађана и привреде. Тако је и са телефонском инфраструктуром.

2.4.2. Култура

Ужице је развијало институције културе, које су имале посебан значај на нивоу макрорегионалног центра - Народно позориште, Народна библиотека, Народни музеј, Историјски архив, као и институције културе локалног карактера: Градска галерија, изложбени простор „Јокановића кућа”, биоскоп и друге намењене за задовољење свакодневних културних потреба.

У граду је активно више културних удружења: Удружење керамика Злакуса, Удружење ликовних уметника, АРТ, књижевна удружења; као и 2 културно-уметничка друштва, црквени хор и велики број уметника. Најзначајније културне манифестације у граду: Позоришни фестивал, Међународни филмски фестивал „Кустендорф”, Фестивал тамбурашких оркестара, Колонија керамике Злакуса, Сабор изворног стваралаштва „Злакуса у песми и игри” и „Јесен у Злакуси”, Бијенале „Сува игла”, Ликовна колонија – Рибашевина, Ноћ музеја, Песничка манифестација „Одзиви Пауна” итд. У граду Ужицу постоји значајна културно – историјска баштина: Стари град, цркве и манастири, спомен центар Кадињача, Јокановића кућа, Хидроцентрала на Ћетињи.

2.4.3. Образовање

У области основног образовања у самом граду постоји 6 основних школа у којима наставу похађа око 6.200 ученика. У оквиру градских основних школа успостављен је рад издвојених одељења са око 400 ученика. У руралном подручју основношколска настава се реализује у 3 основне школе и издвојеним одељењима у 10-так села. □ У Ужицу постоји и једна регионална специјализована школа за слушно оштећену децу коју похађа 15 ученика. Постоји и школа за основно и средње музичко образовање. Средњошколским образовањем је обухваћено око 4.300 ученика у 7 образовних установа: Економска школа, Гимназија, ТШ „Радоје Љубичић”, Техничка, Медицинска, Уметничка и Музичка школа.

Високим образовањем се баве Висока пословно техничка школа са укупно 1.600 студената у 5 образовних профила и Учитељски факултет са 850 студената у 2 образовна профила. Обе институције су у претходном периоду добиле акредитацију.

Највеће инвестиције у инфраструктуру образовања ужичког краја у последњих 20-так година су остварене у периоду 2006-2008 године. У овом периоду је завршена зграда средње Медицинске школе на Царини. Инвестирано је и у изградњу амфитеатра Учитељског факултета, урађена је реконструкција зграде Гимназије и Економске школе и замењена столарија у највећем броју школа.

2.4.4. Спорт

У Граду постоји 60-так клубова у 26 спортских грана са укупно регистрованих скоро 4.900 спортиста. Град Ужице једужи низ година, био препознатљив као град женске одбојке (ОК Јединство), а у последње време активан је и мушки одбојкашки клуб. Ужице је најјачи атлетски центар у Србији. У граду постоји кошаркашка традиција дуга преко 60 година. Ужице је и фудбалски град у коме данас постоји 8 фудбалских клубова и два клуба малог фудбала који се такмиче у највишим ранговима. Град је познат по ауто-мото спорту, великим именима и трофејним возачима овог спорта. Спортске садржаје у Ужицу чине: спортско рекреативни центар „Велики парк” (са двораном и три терена), градски стадион „Слобода” капацитета 15. 000 гледалаца, стадион у Севојну капацитета је 1.000 места, спортски комплекс у Крчагову који чине два стадиона, затворена балон сала и пет тениских терена и базени у Севојну (отворени олимпијски базен, дечији базен).

Акутни проблем ужичког спорта јесте недостатак средстава за покриће такмичења постојећих клубова, одржавање постојећих и изградњу нових објеката. Актуелно је кредитно задужење од 220 мил. динара за реконструкцију Градског стадиона за потребе такмичења новог суперлигаша (по 50% кредита враћају Град и Република). Дужи низ година се говори о изградњи градског базена, али за сада је то све на нивоу планова.

2.4.5. Здравство и социјална заштита

Основни карактеристике и капацитети здравственог система у Ужицу су: Ужице као седиште регионалних здравствених установа; Завод за јавно здравље Ужице, надлежан за Златиборски округ; Здравствени центар Ужице који у саставу има Дом здравља Ужице и Општу болницу Ужице; Средња Медицинска школа; Јавна установа Апотека Ужице и Мрежа приватних ординација и апотека.

Основни проблеми у области здравства су: недовољан обухват превентивним здравственим активностима за спречавање хроничних масовних незаразних болести (кардиоваскуларне, малигне, болести зависности); неадекватна доступност здравствене заштите на руралном подручју, недовољан број лекара и сестара у сеоским амбулантама; аерозагађеност, стање локалних водовода, здравствена исправности намирница; недовољно искоришћене могућности за успостављање партнерства на локалном нивоу, итд...

Основни проблем у области социјалне заштите је повећање броја корисника на које постојећи систем не може да одговори. Институције које се баве социјалном политиком су: Центар за социјални рад, Дом за децу и омладину „Петар Радовановић”, Сигурна кућа и др. Приметан је и повећан број захтева за услугама социјалне заштите у руралним срединама, због повећања броја старачких домаћинстава и латентног сиромаштва. Малолетних корисника социјалне заштите има близу 300, а пунолетних око 700.

2.4.6. Информисање и медији

На територији града Ужица данас послују 3 приватне ТВ станице (регионална телевизија „Лав” и локалне телевизије „ТВ 5” и „Алфа”) као и неколико приватних радио станица од којих једна има регионалну фреквенцију. У односу на величину града Ужица број медија је на задовољавајућем нивоу али је њихов опстанак уско повезан са новчаним средствима која добијају као помоћ из буџета града, па је основна карактеристика рада медија зависност од политичких структура које руководе градом, а тиме и необјективно извештавање о политичким темама и недовољно присуство опозиције.

2.4.7. Заштита животне средине

Основни проблеми у овој области су: непостојање дугорочне стратегије заштите и унапређења животне средине, непостојање стратегије управљања отпадом, непостојање катастра загађивача, недостатак финансијских средстава, незадовољавајући систем мониторинга и извештавања о животној средини, недефинисана надлежност и лош рад инспекцијских служби, неадекватна казнена и стимулативна политика; непостојање централног постројења за пречишћавање отпадних вода, непотпуна изграђеност канализационе мреже (фекалне и кишне), велики број неадекватно одржаваних септичких јама, проблем „висећег” колектора у Турици; недостатак континуиране контроле и одржавања сеоских водовода; незадовољавајући ниво комуналне хигијене, спорост у реализацији пројекта регионалне депоније „Дубоко” са рециклажним центром, неконтролисане дивље депоније, неадекватно коришћење, одржавање, санација и рекултивација сметлишта „Сарића Осоје”; аерозагађење.

2. 5. ОСНОВНИ ЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЉИ

Привредна активност Града се одвија у 11 сектора, али највећи утицај на привредна кретања имају предузећа из металопрерађивачке индустрије, грађевинарства и трговине. Водеће гране су металска индустрија, прерада обојених метала, текстилна и дрвна индустрија. Пољопривреда бележи скромне резултате. Народни доходак Града Ужица учествује у НД Округа са 36% и приближно 1% у Републици (у 2009. години). Доминантан удео у формирању НД Града, посматрано по делатностима, бележи прерађивачка индустрија у којој је најзаступљенија производња у области обојених метала, хемијских производа и прехранбених производа. Дужи низ година, око половине реализованог НД потиче од прерађивачке индустрије, док је друга по значају привредна делатност у Ужицу трговина, од које је формирано додатних 17% локалног НД. Пољопривредна производња је последњих година усталила свој допринос формираном НД на просечно 9% годишње.

Ужице у протеклом периоду бележи суфицит у спољнотрговинској размени. Највећи део извоза се односи на производњу метала и металних производа, машина и уређаја, грађевинарство, текстилну индустрију, осталу прерађивачку индустрију. И највећи део увоза односи се на поменуте делатности.

Табела 1: Спољно-трговинска размена Ужица

Период	Извоз УСД	Увоз УСД	Извоз-Увоз УСД	Обим УСД
2007	450.161.484	410.641.737	39.519.747	860.803.221
2008	474.394.115	398.287.406	76.106.709	872.681.521
2009	326.013.007	259.165.822	66.847.185	585.178.829
Јануар - Мај 2010	195.974.665	178.262.746	17.711.919	374.237.411

Највише се извози роба у земље Европске уније (Италија, Немачка, Словенија и др.), САД, Русију. У извозу доминирају бакар и производи од бакра, алуминијум и производи од алуминијума, муниција, производи од гвожђа и челика, пластичне масе и производи од пластичних маса.

Један од показатеља неповољног кретања јесу и остварене просечне зараде са присутним трендом њиховог смањена у последње две година (310 ЕУР у 2010. год). Све се то дешава у условима велике стопе незапосленост у Ужицу (око 20,5% у 2009. години). Најважнији проблеми у Граду јесу низак стандард, незапосленост и отпуштање. Проблеми привреде су: недовољна искоришћеност капацитета; престанак рада појединих предузећа; непостојање фондова за подршку привреди; непостојање кластера и недовољно развијена МСП; висок ниво сиве економије у привреди; пасиван однос локалне самоуправе према привредним трендовима; неуспешне приватизације; неадекватан менаџмент људских ресурса; недостатак опремљених индустријских и пословних зона; недовољна координација између локалних и републичких органа задужених за привредни развој; недовољно секторско удруживање привредних субјеката;

2. 6. КЉУЧНИ ПРИВРЕДНИ СЕКТОРИ

2.6.1. Индустрија

Металопрерађивачка индустрија је најважнији привредни сектор и запошљава највећи број људи у Ужицу. Највећи послодавци управо долазе из овог сектора: Ваљаоница бакра Севојно, Импол-Севал (производи од алуминијума и његових легура кроз поступке ливења, топлог и хладног), Први партизан (наменска производња). Међу значајније индустријске произвођаче треба сврстати и Металопрераду, Синтер, Корун, Аутовентил, АБЦ производ, Воксал, Електротермија, Изолатер, Турбо сервис и итд. Ужице по традицији представља један од центара грађевинарства у Србији. Пuteви Ужице је једна од најуспешнијих компанија у региону у областима: градње, производње и зимског и летњег одржавања путева. Јединство а.д. је водећа компанија у Србији у области уградње система грејања и вентилационог система у стамбене и индустријске објекте, изградњу свих врста инсталација, иригационих и дренажних система итд. Јединство Металоградња је још једна велика грађевинска фирма која пројектује и изводи радове по систему инжињеринга. Поред ових фирми постоји још 10-так мањих фирми у овој области.

Табела 2: Најзначајнија предузећа ужичке индустрије – показатељи пословања (стање 2007-2009. год.)

Назив компаније	Делатност	Година	Број запосл.	Приход (у 000 дин.)	Добит/ Губитак
Ваљаоница бакра Севојно	Производња производа од бакра	2009	1.143	6.511.636	27.690
		2008	1.272	6.260.920	74.526
		2007	1.395	5.968.336	155.619
ИМПОЛ Севал	Производња производа од алуминијума	2009	708	4.786.580	-225.036
		2008	735	7.177.202	83.135
		2007	742	6.972.042	334.693
Путеви АД	Извођење грађевинских радова	2009	1.332	3.408.411	177.715
		2008	1.894	6.019.766	475.048
		2007	1.893	4.648.160	538.101
Јединство АД	Извођење грађевинских радова	2009	670	4.110.977	554.288
		2008	698	4.471.741	598.001
		2007	647	3.901.243	506.876
Први партизан АД	Производња муниције	2009	748	2.664.534	-265.601
		2008	714	2.565.364	694
		2007	800	2.150.743	238
Сретен Гудурић	Прехрамбена индустрија	2009	306	1.177.093	18.932
		2008	320	1.262.964	32.166
		2007	400	1.223.125	34.878

Текстилна индустрија представља значајан привредни сектор. Власничком трансформацијом друштвених предузећа долази до развоја великог броја МСП. Најзначајнија предузећа су Зофикс д.о.о. (примарна прерада дрвета), Атлас, Дрвостил, Браћа Петровић, Буги ентеријери, Шабер и Росуље (производња немештаја). Хемијска индустрија у Ужицу не припада категорији доминантних привредних сектора, већ постоји низ малих и средњих предузећа (Бел пласт, Маркинг, АТМ Севојно, Диви, Дратекс, Теразије, Ларго). Више од 50 година кључни субјект у развоју саобраћаја на територији западне Србије везан је за име предузећа Ракета (путнички и теретни саобраћај) али је она, нажалост, један од примера „неуспешне” приватизације. Штампарије „Димитрије Туцовић” и „Рујан” су били носиоц овог сектора индустрије али је ове фирме су у последње време у великим организационим проблемима. Приватни сектор се показао много динамичнијим те тако данас у Ужицу постоји неколико фирми које успешно послују (Пулсар, Стрејнци стар, Штампарија Графичар, 3Д Графика, Катмар).

У потенцијале за развој индустријске производње убрајају се: делимично развијена локална инфраструктура (путна, телекомуникациона, железничка); географска позиција и повезаност са кључним регионалним саобраћајницама; традиција у обављању појединих индустријских грана. Основни ограничавајући фактори бржег развоја индустријске производње су: застарелост технолошких процеса и опреме; недовољна подршка развоју специјализованих индустријских зона са припадајућом инфраструктуром на територији Града; недовољни капацитети за реализацију виших фаза прераде; недовољан ниво сарадње локалних власти и бизнис окружења; неусклађеност образовних профила локалне радне снаге са потребама индустрије.

2. 6. 2. Пољопривреда

Пољопривредно земљиште, према подацима из 2009. год, распростире се на укупној површини од 36.597 ха, од чега се највећи део (37%) односи на пашњаке, оранице и баште заузимају 27% пољопривредне површине, ливаде додатних 26%, док на воћњаке отпада 10% пољопривредног земљишта. Пољопривредна делатност није доминантна у мери која карактерише остале Општине окружења, нити у складу са потенцијалима које јој природне погодности подручја обезбеђују. Учешће пољопривредног становништва у укупном становништву Града је око 4,5%. Упркос томе број регистрованих пољопривредних газдинстава се стално повећава (око 2.400 регистрованих). Ужице има повољне природне услове за развој пољопривредне производње, претежно сточарства и воћарства, што су управо и најразвијеније гране пољопривреде Града.

Пољопривреда Ужица и ужичког краја не припада категорији кључних привредних сектора, како у остварењу новостворене вредности тако и по броју запослених. Ипак, овај привредни сектор представља велику перспективу узимајући у обзир природне чиниоце и препознатљивост „брендова” овог краја. Ужице је препознатљиво по производњи: сухомеснатих производа, свежег говеђег и јагњећег меса, производа од млека (ужички сир и кајмак), јагодичастог воћа (малина, купина), осталог воћа одличног квалитета (јабука, шљива), кромпира, воћних ракија (препеченица, клековача, нановача), лековитог биља, шумских плодова.

Постојећи ниво пољопривредне производње не задовољава потенцијале које јој природне погодности на територији Ужица нуде. Неколико је разлога за то: недовољна финансијска и техничка помоћ од стране државе и локалне самоуправе; преовлађују мала, уситњена пољопривредна газдинства која не пружају могућности за већи обим производње; механизација је прилично застарела; присутан је проблем неиспуњавања захтеваних стандарда квалитета у процесу производње.

2.6.3. Јавна и јавно-комунална предузећа

У граду Ужицу постоје следећа јавна и јавно-комунална предузећа: 1) *ЈП „Дирекција за изградњу”* - обавља послове око планирања и уређења простора, уређења грађевинског земљишта, уређења и одржавања улица и саобраћајница, паркова, зелених и рекреационих површина и сл. 2) *ЈП „Стан”* - послови одржавања стамбених зграда, станова и пословног простора, послови израде техничке и друге документације за изградњу и реконструкцију објеката, надзор над грађењем објеката, обрачун и наплате комуналних услуга у Систему обједињене наплате и други. 3) *ЈКП „Водовод”* - производња и дистрибуција воде, одржавање водоводне мреже, одржавање фекалне канализационе мреже, припрема пројектне тендерске документације и пројектантски надзор, издавање услова и извођење водоводних и канализационих прикључака, одржавање и баждарење водомера и др. 4) *ЈКП „Биоктош”* - изношење и депоновање смећа, чишћење и прање улица и јавних површина, одржавање зелених површина у граду, пружање пијачних, погребних и паркинг услуга. 5) *ЈКП „Топлота”* - производња и дистрибуција топлотне енергије за потребе грејања града, монтажа, ремонти и реконструкције термотехничких (термоенергетских) постројења и инсталација и сл. 6) *ЈКП „Нискоградња”* - извођење грађевинских радова нискоградње и радова на одржавању и постављању нових траса асфалтних путева и других асфалтних и бетонских површина, као и пословима зимског одржавања града и приградских насеља.

7) Регионална санитарна депонија „Дубоко” - још увек није у пуној функцији, јер нису изграђени кључни капацитети за третман и одлагање комуналног отпада.

Лоше стране монополског положаја већине ових предузећа огледају се у тежњи ка очувању социјалног мира држањем цена испод нивоа који покрива оперативне трошкове и амортизацију, као и у политички мотивисаној смени пословодства и органа управљања, те прекомерном запошљавању по партијском кључу. Мада је за ова предузећа карактеристичан проблем наплате потраживања од привреде и становништва, захваљујући увођењу Система обједињене наплате (СОН) у 2007. години овај проблем у граду Ужицу је боље решен него просечно у већини других градова у Србији.

2.6.4. Развој малих и средњих предузећа

Мала и средња предузећа су значајна за ужичку привреду, обзиром да је део великих привредних система доживео колапс и пропадање. Развој мале приватне привреде показао се као виталан сегмент локалне економије који је пружио економску алтернативу у периоду нестабилних услова привређивања. Овај сегмент привреде у запошљава сваког четвртог радника регистрованога на територији Ужица. Број пријављених предузетничких радњи је бележио стални пораст задњих година, при чему доминирају занатске и трговинске радње, али се у последње две године општа криза манифестовала у значајној мери и на овај сектор. У Ужицу је регистровано, према подацима из 2009. године, 39 средњих и 689 малих предузећа. Број предузетничких радњи у 2009. години је 3.248.

Основни проблеми за развој предузетништва су: недостатак локација и пословног простора; непотпуна инфраструктурна опремљеност постојећих пословних и индустријских зона; недостатак различитих инструмената финансијске подршке (гаранцијски фонд, кредитне линије, стимулативне мере града за подршку развоја); непостојање кластера; неоправдано дуге административне процедуре за отпочињање бизниса; недовољно добра координација локалне самоуправе и пословног сектора; неусаглашеност потреба привреде и образовних програма средњих школа; недовољно развијен модел јавно-приватног партнерства; неедукованост предузетника о важности увођења стандарда квалитета.

Потенцијали града Ужица за развој МСП су: људски ресурси; стручне школе; природни и културни потенцијали; делимично развијена саобраћајна инфраструктура; бизнис инкубатор центар.

2.6.5. Туризам

Ужички крај је познат по природним лепотама као и завидном културно-историјском наслеђу. Имајући то у виду туризам није у довољној мери развијена делатност, уважавајући природне услове и климатске погодности за његов развој. Капацитети Ужица у овој области су:

Природни потенцијали: Мокра Гора (Шарганска осмица, Дрвенград), Тара (Калуђерске баре, Национални парк, Панчићева оморика, изузетни климатски услови за лечење плућних болести), Кремна (Креманско пророчанство), Потпећка пећина (најзначајнији спелеолошки објекат Западне Србије), Злакуса (Међународна Колонија Уметничке Керамике, Етно парк „Терзића авлија”), Јелова Гора (позната по боровницама, богата водом, излетнички туризам). Културно–историјско наслеђе Ужица је: Бела Црква Каранска (подигнута између 1332–1337. године као задужбина жупана Брајана), Стари град (тврђава из средине 14. века), Хидроцентрала на

Ђетињи (прва на Балкану и друга у Европи), Црква Светог Марка (изграђена половином 19. века), Прва штампана књига настала на тлу Србије (Четворојеванђеље сачињено 1537. године у манастиру Рујан), Народни музеј и Спомен комплекс Кадињача.

Услед недовољне уређености туристичких дестинација као и неадекватних смештајних капацитета, досадашњи економски ефекти од развоја туризма су били испод расположивих потенцијала.

2.6.6. Запосленост

У Ужицу има нешто више од 23.000 запослених (предузећа, организације, предузетници, осигурани пољопривредници) и око 7.000 незапослених лица према подацима у првој половини 2010. год. Највећи број запослених региструје прерађивачка индустрија, као доминантна делатност у производњи локалног НД, која је у 2008. години ангажовала 5.906 радника, односно 23,83% од укупног броја запослених на територији Ужица. Следе делатности здравственог и социјалног рада (2.662 запослена у 2008. год), грађевинарство, трговина, саобраћај и везе са око 1.800 запослених (2008. године). У сфери приватног предузетништва ангажовано је око 6.000 радника.

Забрињавајућа је квалификациона структура незапослених лица у којој доминирају образовни профили вишег степена стручности (преко 70% свих незапослених има диплому од III до VIII степена), што сведочи о проблему неусклађености образовних профила које продукује систем образовања са приликама на тржишту рада. Структура незапослених према годинама старости додатно указује на проблем незапослености у граду, имајући у виду велики број незапослених младих, с једне стране, али и велики број незапослених са преко 45 година живота, с друге стране, који теже долазе до могућности за запошљавање.

3. СТРАТЕШКА ВИЗИЈА

Стратешка визија: Ужице – град модерног и квалитетног живота

Визија за индустријску производњу: Град конкурентне, диферзификоване и извозно оријентисане индустријске производње, базиране на знању и иновацијама, која упошљава значајан број људи.

Визија туризма: Ужице центар регије Западна Србија, са дестинацијама позиционираним на домаћем и међународном тржишту, повећаним приходима и бројем запослених, повољним инвестиционим амбијентом.

Визија за рурална економију и пољопривреду: Диверзификација делатностима у руралним срединама, економски јако, напредно и успешно село, развијен сектор пољопривреде.

Визија за инфраструктуру: Брзо, тачно, приступачно.

4. СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

4.1. РАЗВОЈ ИНФРАСТРУКТУРЕ У ЦИЉУ ПОБОЉШАЊА ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА

Стратешки циљеви развоја инфраструктуре града су: а) сачувати природну инфраструктуру – унапредити је; б) обновити постојећу – оптимизовати је; в) изградити, створити нову.

Заштита екосистема

- израда краткорочних и средњорочних развојних планова (мастер планова и урбанистичких планова)
- заштиту природних
- активирање приступачних ресурса (претварање неплодног земљишта у грађевинско)

Инвестирање у одрживи развој

- улагања у постојећу мрежу путне инфраструктуре (ревитализација пруге Београд-Бар, реконструкција путева према Вишеграду, Б. Башти, проширивање магистралног пута на уласку и изласку из града)
- изградња нове путне мреже и праваца (путна мрежа лужничке долине, инвестирање у међуповезивање путева, инвестирање у туристичке дестинације – пут и стари мост преко Дервенте)
- изградња нових објеката инфраструктуре (аеродром Поникве, тунел према Б. Башти, мост у склопу обилазнице за Б. Башту, хидроелектрана у Турици, постројење за пречишћавање воде у Горјанима)

Унапређење управљачке инфраструктуре

- подизање свести грађана улагањем у усмерено организовано деловање,
- инвестирање у таленте, научне раднике и успешне фирме
- оптимизација јавног сектора

4.2. СТВАРАЊЕ УСЛОВА ЗА РАЗВОЈ РУРАЛНИХ ОБЛАСТИ

Ефикасност политике руралног развоја и коришћења расположивих средстава у великој мери ће зависити од иницијатива, организације и способности локалне заједнице и иницијатива на локалном нивоу. Стратешки циљеви и под-циљеви у погледу развоја руралних области су:

1. *Инфраструктурни развој сеоских средина* (инфраструктурно и комунално опремање села, уређење сеоских средина, очување животне средине, Смањење депопулације)
2. *Развој пољопривреде* (повећање пољопривредне производње, промена структуре пољопривредне производње, производња органске хране, помоћ пољопривредним произвођачима – подстицајне мере, стварање ефикасних пољопривредних институција и организација)
3. *Развој туризма у руралним областима* (подизање капацитета у области руралног туризма, повећање туристичког промета и потрошње, учешће у регионалном туристичком производу, подршка мерама развоја туризма, развој туристичког производа и алтернативних привредних активности у руралним областима, маркетинг туристичког производа руралних подручја Ужица и развој информационих система у туризму, подизање квалитета услуга и развој туристичке инфраструктуре)
4. *Диверзификација делатности у руралним областима* (развој прерађивачке индустрије, развој делатности ван газдинства, развој малих и средњих предузећа оквиру занатске прераде пољопривредних производа, развој агро-еко туризма и домаћа радиност и стари занати)

Један од предуслова за коришћење ИПА(РД) фондова је постојање стратегија руралног. ИПА(РД) средства ће моћи да се користе конкурисањем са пројектима из стратегија руралног развоја.

4.3. СТВАРАЊЕ УСЛОВА ЗА ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ ПРИРОДНИХ РЕСУРСА

Природна и животна средина подручја Ужица мора бити заштићена и уређена на нивоу високог стандарда који одговара његовим природним капацитетима и амбицијама одрживог развоја града. Стратешки циљеви и под-циљеви за стварање услова за одрживо коришћење природних ресурса:

- 1) *Заштита и коришћење природних ресурса у складу са политиком одрживог развоја* (увођење нових технологија, обновљивих и алтернативних извора енергије, систем управљања комуналним отпадом – регионална депонија Дубоко, развијање свести о потреби заштите животне средине, смањење аерозагађења, спречавање загађења вода, унапређење рада инспекцијских служби и друго).
- 2) *Увођење економских инструмената за подстицај рационалног управљања животном средином* (већа издвајања за заштиту животне средине, стимулативне мере подстицај и стимулисање увођења „чистих” и дестимулација „прљавих” технологија итд).
- 3) *Промоција рационалне потрошње, енергетске ефикасности и штедње* (промоција алтернативних и обновљивих извора енергије и енергетске ефикасности, предузимање мера којима се штетна дејства појединих чинилаца животне средине свде на најмању могућу меру и сл.)
- 4) *Јавност у раду и одлучивању* (информисање јавности о стању животне средине, учешће јавности у доношењу одлука о изградњи објеката који могу утицати на стање животне средине, публиковање извештаја о раду на плану одрживог развоја и предузетим акцијама.

4.4. ОМОГУЋАВАЊЕ ЗАПОШЉАВАЊА РАДНО СПОСОБНОГ СТАНОВНИШТВА

Годинама је у Ужицу био присутан тренд масовног запошљавања становништва у велике системе – Ваљаоница бабра и алуминијума Севојно, Први партизан, текстилну индустрију. Данас се јавља проблем недовољног коришћења капацитета у великим системима и проблем тзв. „технолошких вишкова радне снаге”. Пошто је сектор малих и средњих предузећа недовољно развијен јављају се тешкоће у апсорбовању великих вишкова радне снаге у кратком року. Основни циљеви у погледу омогућавања запошљавања становништва односе се на:

1. *Развој локалне привреде као услов новог запошљавања* (развој металопрерађивачке, војне индустрије; развој грађевинарства и оперативе; развој текстилне индустрије - проширење капацитета постојећих и отварање нових фирми; графичка делатност - модернизација и проширење капацитета постојећих предузећа; делатност саобраћаја – евентуално градски саобраћај и аеродром „Поникве”; прехранбена индустрија - агроиндустрија у Лужничкој долини, обнављање капацитета прераде млека.
2. *Развој МСП и предузетништва као услов новог запошљавања* (повећање укупног броја МСПП; развој постојећих МСП и предузетника; диверзификација делатности МСП и предузетника)

3. *Могућност запошљавања у области туризма* (инвестиције у хотелски бизнис - Тара, Ј. Гора, М. Гора; сеоско туризам - Злакуса, Потпећ, Крвавци, Лужничка долина; домаћа радиност и стари занати).

4. *Омогућавање запошљавања у пољопривреди* (производња органске хране; програм мини фарми; унапређење ратарске производње; унапређење воћарства)

5. *Могућности запошљавања у другим областима* (високо образовање - Универзитет, научно-истраживачке институције; управљање отпадом – депонија Дубоко; постројење за пречишћавање воде у Горјанима; социјална заштита - Дом за старе Забучје).

4.5. ПОБОЉШАЊЕ КВАЛИТЕТА ЖИВОТА

Побољшање квалитета живота је област која обједињује у себи више нивоа који директно утичу на унапређење квалитета живота у граду – од активне политике заштите животне средине, ревитализације јавних простора до модернизације комуналних услуга и добре координације инфраструктурних система. Стратешки циљеви и под-циљеви у циљу побољшања квалитета живота су:

1. *Развој путне инфраструктуре* (изградња нове путне мреже; изградња обилазнице; реконструкција постојеће путне мреже; изградња путева у индустријским зонама;

2. *Гасификација општине* (гасификација општине – секундарна мрежа гасовода; гасификација радних зона).

3. *Канализација* (изградња система градске канализације у Турици; реконструкција и изградња трасе фекалног колектора до постројења за пречишћавања отпадних вода).

4. *Водоснабдевање* (израда планске документације за снабдевање водом из система Врутци свих насеља; ширење дистрибутивног система – Лужничка долина, Мачкат, Волујац).

5. *Управљање комуналним отпадом* (изградња регионалне депоније „Дубоко“; израда плана санације и санација депонија на територије града - депонија „Сарића осоје“; едукација грађана, предшколске, школске деце и наставника у заштити животне средине; кампања подизања свести грађана о потреби управљања отпадом; организовано прикупљање отпада; примарна сепарација отпада у домаћинствима).

6. *Увођење система енергетске ефикасности* (енергетски прегледи у јавним зградама; увођење мера енергетске ефикасности у комуналној делатности; ревитализација јавне расвете; едукација предшколске, школске деце и наставника о потреби чувања енергије; план коришћења алтернативних извора енергије).

7. *Социјална заштита* (едукација и превентива заштите жена; волонтерски рад у области бриге за старе и немоћне; едукација социјално угрожених лица - расељена лица, избеглице, роми).

8. *Уређења јавних површина* (уређење јавних зелених површина; уређење јавних паркиралишта; рампе за инвалиде; канте и корпе за смеће на улици; додела признања – најуређенија кућа/тераса/двориште/насеље).

9. *Квалитетно слободно време* (изградња базена; балон сала; игралишта за децу на отвореном; отворени спортски терени селима; рекреативне стазе; адаптација и изградња простора за индивидуалне спортове).

10. *Политика за младе* (сарадња са банкама за повољне кредите за младе; програми за младе; волонтерски рад младих; афирмација талената; заступљеност младих у свим активностима и пројектима у Граду).

5. СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТИ

5.1. РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТИ

5.1.1. *Образовање у функцији развоја привреде*

Анализом усклађености образовног система са потребама привреде и досадашњим искуствима, констатујемо да образовни систем није у довољној мери усклађен са новим захтевима посрнуле привреде послодаваца. Развојни приоритети образовања у функцији привредног развоја Ужица су:

Стварање адекватних материјално–техничких услова. То подразумева изградњу нових и/или одржавање постојећих објеката за несметано спровођење образовног процеса. Овде, пре свега, мислимо на подизање неопходне инфраструктуре за будући Универзитет. Сигурно је да град није у стању сам да финансира планирани пројекат па је потребно обезбедити финансијска средства са државног нивоа.

Усаглашавање школских програма са потребама привреде. Треба водити рачуна да се на тржишту рада не појави велика понуда појединих профила. Треба размислити и о увођењу нових смерова, поред већ постојећих или уместо оних код којих је примећено отежано запошљавање, у складу са потребама средине.

Промоција принципа доживотног усавршавања. У сарадњи са постојећим образовним институцијама потребно је организовати предавања и курсеве који би допринели развоју идеје перманентног образовања. Приоритет треба дати образовним садржајима који ће допринети квалитетнијем обављању постојећих послова, као и преквалификацији и оспособљавању за потребе тржишта.

Креирање и спровођење програма обуке за развој и унапређење знања и вештина незапослених. На основу исказаних потреба о одређеним образовним профилима, неопходно је припремити и спроводити програме обуке за развој и унапређење знања и вештина незапослених. Представници локалне самоуправе, у сарадњи са научним институцијама и постојећим организацијама које се баве образовањем, треба да припреме програме на основу којих ће се вршити едукација незапослених и одговарајући избор активности.

Подршка талентованим ученицима и студентима. Посебне напоре треба уложити како би се препознали веома талентовани и амбициозни стручњаци и додатно инвестирати у њихово образовање, у складу са највишим светским стандардима. У том смислу треба размишљати о оснивању Елитног центра и Фонда за стипендирање талентованих истраживача, ученика и студената.

Развој високог образовања. Потребне убрзаног развоја Града и Округа у области високог образовања захтевају: да Висока школа струковних студија прерасте у Академију струковних студија, јачање капацитета смерова машинство, металургија, грађевина и туризам, формирање одсека за агро-бизнис, да Учитељски факултет усмери сопствене напоре на акредитовању нових студијских програма (математике и физике), да се истраже потребе за отварањем факултета који би на четвртој и петој (мастер) години апсорбовали најбоље свршене студенте Високе пословно-техничке школе, истражити и формирати - акредитовати нове, потребне студије. Оснивање Универзитета могао би бити један од носилаца успешног развоја овог града. Универзитет је генерисање нове тражње у Ужицу, што је основа раста дохотка и запослености. Сам универзитет би могао да отвори велики број радних места (запослени на факултетима и институтима, повећан обим трговине, грађевинарство и слично) што би значајно увећало локални доходак.

Осим наведених приоритета, треба предузети и неке додатне активности, као што су: стимулисање послодаваца да омогуће ученицима обављање праксе; активније укључивање ученика и родитеља у рад савета у школама; изградња система информисања о тржишту рада; јачање веза између школа и тржишта рада; јачање улоге локалне заједнице у ваншколском образовању;

Наведени приоритети и друге активности, заједно са мерама државних власти требале би да резултирају обученом и оспособљеном радном снагом за нове услове привређивања. Ради се о континуираним активностима у дугорочном периоду.

5.1.2. Развој инфраструктуре

Приоритети - градски значај:

- активирање грађевинског земљишта на парцели касарне у Крчагову
- пренамена објеката војске у објекте културе
- изградња система градске канализације у Турици
- реконструкција и изградња трасе фекалног колектора до постројења за пречишћавање отпадних вода
- регулација Коштичког потока
- изградња топлана у Турици и Царини – предуслови за изградњу вишепородичних објеката
- реконструкција дела Омладинске улице – нова траса
- израда урбанистичког плана за Међај и леву обалу Ђетиње
- израда урбанистичког плана за шири градски центар
- формирање мреже јавних простора – безбедне и континуалне пешачке комуникације

Приоритети - општински значај:

- инфраструктура за прерађивачку индустрију и производњу здраве хране у Лужничкој долини
- израда планске документације за снабдевање водом из система Врутци свих насеља на територији општине и снабдевање електричном енергијом
- израда мапе заштите природних и културних добара, формирање активне заштите

Приоритети - регионални значај:

- аеродром „Поникве”
- спортски центар са базеном – етапно
- обилазница око Ужица, од Горјана преко Сурдука до Беле Воде
- израда урбанистичког плана за планину Тара
- израда урбанистичког плана за Јелову Гору
- улагања у брану Врутци, формирање парка природе
- израда урбанистичког плана за Парк природе „Врутци“
- израда урбанистичког плана за туристичко место Кремна
- изградња хотела и спортског кампа у Кремнима
- изградња обилазнице Пожега-Локва-Буар-Поникве

5.1.3. Запошљавање

Годинама је у Ужицу био присутан тренд масовног запошљавања становништва у велике системе – Ваљаоница бакра и алуминијума Севојно, Први партизан, текстилну индустрију.

Становништво је од раног периода школовања било усмеравано на профиле образовања који су били тражени од стране тих система. Данас се јавља проблем недовољног коришћења капацитета у великим системима и проблем тзв. „технолошких вишкова радне снаге”. Пошто је сектор малих и средњих предузећа недовољно развијен јављају се тешкоће у апсорбовању великих вишкова радне снаге у кратком року. За повећање запослености у Ужицу у наредном периоду кључну улогу има раст привредних активности у неколико сектора. У том смислу неопходно је:

- покренути низ великих инфраструктурних пројеката чија ће директна последица бити *развој грађевинског сектора*. Тако ће доћи до додатног запошљавања у овој области (заобилазнице, аеродром, гасификација, канализација, регионална депонија, путеви, спортске сале, електро мреже, водоводни радови... Потребно је активирати земљиште на подручју бивше касарне.
- повећање производње у сектору *металопрерађивачке индустрије* у оквиру постојећих великих производних система и предузећа, што ће довести до новог запошљавања. Велика ужичка предузећа из ове области су значајни извозници и нека од њих већ раде са пуним капацитетом (Ваљаонице), али постоји могућност за проширење капацитета у овој делатности.
- Измештање, проширење и модернизација капацитета *војне индустрије* (Први партизан) и на тај начин могућности за додатно запошљавање људи.
- у оквиру *делатности саобраћаја* постоји могућност запошљавања и то реализацијом једне од највећих инвестиција која има огроман значај за Град и шири регион - аеродрома Поникве. Такође, потребно је приступити анализи могућности и оправданости формирања градског саобраћајног предузећа.
- обнављање капацитета прерађивачке индустрије може резултирати запошљавањем значајног број људи. Ту пре свега мислимо на агроиндустрију у Лужничкој долини, обнављање капацитета за откуп и прераду млека, индустрије меса и месних прерађевина.
- *развој малих и средњих предузећа и предузетништва* ће такође повећати број запослених. У том смислу потребно је поред повећања укупног броја малих и средњих предузећа, радити на проширењу и модернизацији капацитета већ постојећих предузећа.
- имајући у виду да је *туризам* једна од основних развојних шанси града и стратешких приоритета, инвестиције у овој области и подизање нових капацитета (нпр. хотелских) могу омогућити запошљавање великог броја туристичких радника као и област сеоског туризма.
- *Повећање пољопривредне производње и производња органске хране* су могућности за запошљавање.
- Постоји могућност запошљавања значајног броја људи, првенствено високообразованог кадра, у области образовања. Предуслов за то јесте јачање тренутних капацитета у високом образовању у Ужицу (Учитељски факултет и ВПТШ) и стратешки план о формирању Универзитета.
- Велике инвестиционе захвате пратиће и низ едукационих центара из свих области, што ће повећати број упослених стручних кадрова свих профила. Повећање производње пратиће и већи број сервисних центара, специјализованих трговинских кућа, услужних делатности.
- Атрактивна подручја запошљавања у осталим секторима би могла бити везана за додатне инвестиције у одрживи развој и боље искоришћење обновљивих извора енергије, Постројење за прераду воде у Горјанима, у области социјалног рада – отварање дома са старе (Забучје).

Наравно, јасно је да локална самоуправа не може у пресудној мери утицати на раст горе поменутих активности које могу довести до значајног запошљавања, али њена улога није ни маргинална. Активно учешће у сарадњи локалне самоуправе са привредним сектором, образовним институцијама, државним органима и министарствима, донаторским организацијама, као и њено стављање у функцију подршке наведеним активностима, може значајно утицати на реализацију планираних поља деловања и развоја. Формирање *Градске развојне агенције* јесте значајан корак у реализацији програма економског развоја града.

5.1.4. Развој малих и средњих предузећа и предузетништва (МСПП)

За привредни развој државе нису довољна, нити пресудна, само велика предузећа. МСП веома често представљају основне носиоце привредног и друштвеног развоја и она обезбеђују преко потребну дозу флексибилности и адаптивности и представљају највиталнији и економски најефикаснији део сваке привреде. Основни развојни приоритети у погледу малих и средњих предузећа и предузетништва односе се на: 1) повећање броја МСП; 2) повећање укупног броја запослених у сектору МСП; 3) повећање конкурентности МСП у циљу јачања њиховог извозног потенцијала и 4) повећање учешћа МСП у бруто друштвеном производу. За остварење развојних приоритета потребно је предузети следеће:

Јачање институционалне подршке развоја МСПП (Центар за предузетништво - у оквиру Градске развојне агенције; јачање капацитета постојећег Бизнис инкубатор центра; подстицање формирања и активирања удружена предузетника; подстицање формирања кластера; развој партнерства између јавног и приватног сектора; организовање студијских тура и презентација успешних МСП; организовање саветовања МСП за истраживања страних тржишта и њихових потенцијала; организовање састанка са привредницима других земаља; ефикасност и транспарентност рада органа локалне самоуправе).

Стварање и развој инфраструктуре као подршка сектору МСП (индустријске и пословне зоне, технолошки паркови - Севојно, Бранешко поље, Крчагово; израда базе података о неискоришћеном грађевинском земљишту и неискоришћеним пословним просторима у циљу обезбеђивања услова за развој предузетничког бизниса; реализација програма модернизације путне инфраструктуре на територији општине како би се стварали услови за покретање малих бизниса и у руралним деловима).

Јачање финансијске подршке МСПП (формирање Гаранцијског фонда за кредите МСПП града Ужица; обезбеђивање финансијске подршке за почетнике у бизнису; припрема промотивног материјала и одржавање семинара за све заинтересоване менаџере МСП о финансијском лизингу као повољном извору финансирања предузетничких активности; припрема брошуре о могућностима кредитирања из Фонда за развој и њено достављање сваком привредном субјекту на подручју града).

Образовање и консалтинг предузетника (прилагођавање наставног плана и програма средњих стручних школа потребама МСПП; даље јачање капацитета смера за предузетништво на Високо пословно-техничкој школи; консултантске услуге МСП и предузетницима).

Подршка развоју омладинског предузетништва (подршка развоју омладинског предузетништва; помоћ у изради бизнис планова и пројеката; инфо-пулт за потребе омладинског предузетништва).

Смањење фискалног оптерећења МСПП (пореске и таксене олакшице за МСПП са акцентом на новоосноване субјекте; програм пореских и других олакшица за бизнис у руралним подручјима).

5.1.5. Стварање повољног инвестиционих амбијента

Спољне инвестиције не само да уносе неопходна финансијска средства у локалне економије, него и нове менаџерске вештине, иновације, технологије, нова тржишта и нове пословне шансе за локална, мала и средња предузећа (МСП). Градови нуде све могуће врсте подстицаја како би придобили нове инвеститоре. Привлачење инвестиција један од приоритета Програма локалног економског развоја града Ужица. ДСС сматра да, стварање повољног инвестиционог амбијента треба да се ослања на следеће елементе:

Повољно пословно окружење. На нивоу локалне самоуправе треба да се успостави систем мера које треба да реше идентификоване проблеме везано за процедуре, трошкове оснивања и пословања привредних субјеката и да обезбеди убрзање процедура приликом издавања грађевинских дозвола. Такође, треба развити и систем подстицаја, пре свега из домена локалних комуналних такси, који треба да улагање у Ужице учине привлачнијим у односу на друге општине из окружења. Формирање Градске развојне агенције је важан пројекат за успостављање повољног пословног окружења, кроз унапређење функционисања и ефикасност локалне самоуправе и сарадњу са привредом и потенцијалним инвеститорима.

Локације. Важан инструмент локалног економског развоја града Ужица постаје успостављање радних, трговинских и индустријских зона са тенденцијом њиховог прерастања у технолошке. Потребно је радити на даљем унапређењу зоне слободне трговине у Севојну, и на евентуалном формирању и активирању индустријске зоне у Бранешком Пољу. Једно од могућих поља привлачења инвестиција јесте и област туризма. Најпре је потребно донети Стратегију развоја туризма Ужица. Планирана потребна инфраструктура улагања (путеви, аеродром) су неопходан услов за очекивана инвестициона улагања у област туризма. Поред тога, неопходна је и израда урбанистичких планова.

Подршка МСПП. Успешан програм локалног економског развоја, треба да се заснива на стварању такве пословне климе која ће, не „само” привући инвестиције које отварају нова радна места, него и задржати постојеће фирме и подстаћи пораст броја нових предузетника. Пружањем услуга постојећим МСП, укључујући и услуге маркетинга, мора професионално да управља добро организован *Центар за предузетништво* при Градској развојној агенцији. Неопходна је, дакле, институционална, али и финансијска подршка (Гаранцијски фонд) за развој постојећих и отварање нових предузећа.

Људски ресурси. Један од важних сегмената за привлачење инвестиција јесте и стање на тржишту радне снаге у локалној средини. Циљ је константно унапређење квалификација и способности локалне радне снаге и прилагођавање потребама инвеститора. У ту сврху неопходно је усаглашавање школских програма са потребама привреде и плановима инвестиционих улагања у наредном периоду.

5.1.6. Равномерни развој

У просторној структури Ужице има рурална насеља као изванредан привредни, еколошки, културни и друштвени потенцијал који може да буде веома корисно употребљен у сврху укупног развоја. ДСС сматра да је реализацију овог циља могуће обезбедити кроз:

Инфраструктурни развој сеоских средина. Један од предуслова економског развоја и заустављања миграција из сеоских средина је добро развијена инфраструктура и комунална уређеност. Развој путне мреже има и значајан регионални аспект, па је потребно разматрати га за шире подручје региона Западне Србије и Златиборског округа. Подциљеви развоја инфраструктуре у сеоским областима су: 1) инфраструктурно и комунално опремање сеоских средина - изградња нове и подизање квалитета постојеће путне мреже, решавање проблема водоснабдевања, канализациона мреже, подизање квалитета електро-мреже, развој телекомуникација. 2) уређење сеоских средина – уређење сеоских центара и уређење значајних локација и 3) заштита човекове околине – проблеми отпада, еколошка свест становништва.

Развој пољопривреде. Пољопривреда је основна привредна делатност у сеоским срединама, али природни потенцијали подручја нису довољно искоришћени. Пољопривредни произвођачи се, међутим, сусрећу са низом проблема, од којих су најважнији недостатак и застарелост пољопривредне механизације, уситњен посед, недовољна примена агротехничких мера, недостатак знања, недостатак финансијских средстава. Откуп пољопривредних производа није регулисан и организован, а прерадни капацитети су недовољни.

У наредном периоду развој пољопривреде се намеће као један од основних приоритета у развоју руралних подручја. Стратешке циљеве у овом сегменту треба остваривати кроз следеће подциљеве: помоћ пољопривредним произвођачима и стварање ефикасних пољопривредних институција и организација - Фонд за развој пољопривреде Ужица (Аграрни фонд); јачање пољопривредних газдинства; формирање нових и јачање постојећих удружења; прилагођавање произвођача тржишним условима; повећање конкурентности; усвајање нових знања и технологија; развој органске производње и еко хране; повећање пољопривредне производње. За наведене активности потребно је повећати део градског буџета намењеног пољопривреди и проширити обим активности које Град помаже. Да би се обезбедио развој пољопривредне производње неопходно је, поред постојећих буџетских средстава намењених пољопривреди, конкурисати и за различите субвенције и пројекте који се могу добити са републичког нивоа или од стране приступних фондова.

Развој туризма у руралним областима. Свакако да је један од најважнијих економских приоритета развоја Ужица квалитетно и потпуно искоришћавање постојећих туристичких потенцијала у руралним областима. Сеоски туризам је само један од сегмената укупне туристичке понуде, односно туристичког тржишта. Туристички развој треба да омогући многим насељима и домаћинствима нове могућности за привредни и укупни развој, што се пре свега односи на производне и услужне активности намењене снабдевању туристичких и угоститељских капацитета. Са реализацијом тих програма за развој туризма упослило би се становништво и самим тим смањила миграција. Један од најважнијих сегмената у оквиру туристичког производа сеоског туризма треба да представља бављење туризмом у оквиру пољопривредних домаћинстава (*farm tourism*). Као део укупног сеоског туризма, може се реализовати кроз обезбеђење смештаја у

газдинствима, опремање кампинг терена, отварање ресторана и продају пољопривредних производа. Један од начина за запошљавање сеоског становништва је развој уметничких и старих заната по угледу на грнчаре из Злакусе. Из Аграрног фонда ће се, поред пољопривредне производње, стимулирати развој сеоског туризма и старих заната. Средства би се додељивала на основу утврђених критеријума и расписаног јавног конкурса.

Диверзификација делатности у руралним областима. Руралне области карактерише постојања малих газдинстава и уситњеност поседа, доминантност прилично неформалне привреде у руралним областима, а посебно у сектору пољопривреде, спорадично предузетништво услед, високе стопе емиграције током последњих година. Наведени недостаци се могу отклонити делатностима мањег обима на газдинствима, као и подстицањем нових делатности ван газдинства у руралним областима. Диверзификација привредне делатности ван газдинства би омогућила стварање могућности за запошљавање циљној категорији руралног друштва, која не може да обезбеди одрживу економску оправданост у пољопривредној делатности. Диверзификација делатности у руралним областима обухвата: диверзификација и развој делатности на газдинству – органска производња хране; туризам на газдинству, мала предузећа и локални занати.

5.2. СЕКТОРСКИ ПРИОРИТЕТИ

5.2.1. Развој индустрије

Привредна активност на територији Града се одвија у једанаест сектора, али највећи утицај на привредна кретања имају предузећа из металопрерађивачке индустрије, грађевинарства и трговине. Водеће гране су металска индустрија, прерада обојених метала, текстилна и дрвна индустрија. *Металска и металопрерађивачка индустрија* је најзначајнији привредни сектор ужичког краја. Данас највећи број запослених ради у овом сектору. Највећи послодавци из Ужица управо долазе из овог сектора - Ваљаоница бакра Севојно, Импол-Севал. Металска индустрија, највећи извозник у Ужицу, претрпела је велики ударац светске економске кризе јер је производња знатно смањена. То се односи првенствено на период 2009. године, док се у текућој години у овом сектору у Ужицу очекују бољи резултати. Подизање конкурентности мора бити суштина свих активности кроз трансфер и примену нових технологија, истраживање и развој, реформу образовања. Постоје иницијативе и одређене студије за успостављање Технолошког центра за метал, који би био језгро подизања конкурентности овог сектора са највећим капацитетом за убрзани развој. Развој овог индустријског сектора има пресудан значај за локалну економију и ново запошљавање. Локална самоуправа мора тесно да сарађује са привредним субјектима и стави све своје капацитета у сврху развоја.

Први партизан је фабрика за производњу муниције и ово предузеће данас успешно послује као једна од најрепрезентативнијих фирми из своје бранше у Европи. У наредном периоду се планира измештање производње из чувене „рупе” на нову локацију и модернизација капацитета. Ова фирма има стратешки значај за државу, наравно и за локалну заједницу. Проширење капацитета ове фабрике може довести до повећања запошљавања локалне радне снаге.

Ужице по традицији представља један од центара *грађевинарства* у Србији. Компанија Путеви Ужице је једна од најуспешнијих компанија у региону у областима градње, производње и зимског и летњег одржавања путева. Велике послове Путеви изводе и у

иностранству, нарочито у Русији где представљају једну од најјачих грађевинских фирми. Монтажно производно предузеће Јединство а.д. је водећа компанија у Србији у области уградње система грејања и вентилационог система у стамбене и индустријске објекте, изградњу свих врста инсталација, иригационих и дренажних система итд. Јединство Металоградња је још једна велика грађевинска фирма која пројектује и изводи радове по систему инжињеринга. Ова фирма изводи радове на објектима као што су: производне хале, спортске хале итд., изводи монтажу кровних конструкција, врши санацију објеката. Поред ових фирми постоји још 10-так мањих фирми у овој области.

И поред наведеног, грађевинска предузећа на подручју Града већ дужи низ година суочена су са свим проблемима које прате грађевинску делатност у земљи. Реч је о: недостатку посла и недовољној искоришћености постојећих капацитета, великвидности и отежаној наплати потраживања, недовољној уређености грађевинског тржишта, недовољном подстицају извозно оријентисаних предузећа и осигурања послова у иностранству, незадовољавајућој кадровској структури и одливу квалитетних кадрова, недовољно регулисаном раду страних компанија које лако добијају посао и домаћа грађевинска предузећа стављају у произвођачки однос са зарадом мањом и до 30%, висок проценат присуства сиве економије. Због свега напред наведеног и због утицаја које грађевинарство има на друге привредне гране, локална самоуправа заједно са другим надлежним институцијама мора да има активнији приступ у решавању нагомиланих проблема и остварењу развојних приоритета. Покретање инфраструктурних пројеката, као што су заобилазница, путеви, водовод, канализација, активирање грађевинског земљишта у Крчагову – бивша касарна и др, може у великој мери утицати на уполненост капацитета грађевинских фирми у Ужицу и повећање запослености, али има позитивне ефекте и на велики број других, пратећих делатности.

Текстилна индустрија представља значајан привредни сектор Ужица. Власничком трансформацијом друштвених предузећа долази до развоја великог броја малих и средњих предузећа. Такође, потенцијали текстилне индустрије у Ужицу и региону су атрактивни и за инвеститоре, јер у Ужицу постоји дуга традиција ове делатности, доступна и квалификована радна снага, као и средња стручна школа која образује ученике за рад у текстилној индустрији. *Овај сектор може у будућности да генерише значајан број нових радних места.*

Дрвопрерађивачка индустрија има дугу традицију у ужичком крају. У ранијем периоду је била доминантна примарна прерада дрвета, док су се у каснијем периоду развијали програми са вишим степеном финализације дрвета. У примарној преради дрвета истиче се фирма Зофикс д.о.о. У производњи намештаја најзначајније фирме су Атлас, Дрвостил, Браћа Петровић, Буги ентеријери, Шабер и Росуље. *У овој области постоје значајне могућности за раст, развој и проширење капацитета што може имати позитивне ефекте и на запосленост.*

Хемијска индустрија у Ужицу не припада категорији доминантних привредних сектора. Носилац хемијске индустрије у прошлости била је хемијска индустрија Котроман, Алфапласт итд. Данас не постоји такав профил развоја хемијске индустрије Ужица, већ низ малих и средњих предузећа успешно послује у овој области (Бел пласт, Маркинг, АТМ Севојно, Диви, Дратекс, Теразије, Ларго).

Више од 50 година кључни субјекат у развоју саобраћаја у Ужицу и на територији западне Србије везан је за име предузећа Ракета (путнички и терентни саобраћај). Нажалост Ракета представља један од примера „неуспешне” приватизације. У међувремену, послове превоза у Ужицу врше мањи, приватни превозници. *Један од праваца деловања локалне самоуправе треба да буде у разматрање могућности евентуалног обнављања градског саобраћајног предузећа (израда студије оправданости) чиме би се решило ово значајно питање за град али*

и омогућило запошљавање људи у Граду. Један од највећих пројеката у новијој историји Ужица и региона треба да буде активирање војног аеродрома Поникве и његова пренамена у цивилне сврхе (карго и чартер летови).

Бројни проблеми и лоша приватизација у области прехранбене индустрије у протеклом периоду су довели до гашења значајних предузећа у Ужицу или стечајног стања (Млекара, Месар...). Потребно је у наредном периоду решити питање статуса предузећа Агроиндустрија (производња алкохола, сокова, сирупа и др, сушара) из Луновог Села. Није немогуће обновити и покренути откуп, производњу и прераду млека у региону користећи, ако ништа више, име Млекаре Севојно, познате дуго година на ширем подручју бивше Југославије.

Наравно да Град не може у пресудној мери утицати на раст поменутих активности које могу довести до значајног запошљавања, али треба истаћи да улога локалне самоуправе није ни маргинална. Локална самоуправа мора имати активну улогу и бити повезана са привредним сектором, образовним институцијама, државним органима, донаторима, све у функцији подршке наведеним активностима. На тај начин може значајно утицати на реализацију планираних поља деловања и развоја. Формирање Градске развојне агенције која треба да буде независно, стручно тело, подршка и партнер привреди града, јесте значајан корак у реализацији програма економског развоја града. Посебне напоре градска управа мора да усмери, заједно са државним органима, у проналажење најбољег решења за очување предузећа која се налазе у најтежем положају а значајна су за развој града и запошљавање грађана Ужица (Млекара, Кожара, Агроиндустрија).

5.2.2. Развој туризма

Туризам представља један од приоритета развоја града и региона. Ужички регион је најзначајнији туристички регион у Србији са великим бројем атрактивних дестинација које се налазе на малом простору. Регионални приступ развоју туризма намеће се као императив и због тога је и формирана ТО регије Западна чији су оснивачи десет општина Златиборског округа и општина Ивањица и то је до сада једина Регионална ТО у Србији са седиштем у Ужицу. Развој туризма у граду Ужицу мора се посматрати у контексту ширег подручја – Западне Србије. Дестинација Ужице се никако не може посматрати као изолован и самосталан део јер је уско повезана са осталим дестинацијама у регији. Концепт развоја М. Горе уско је повезан са Таром, Златибором, реком Дрином и Вишеградом. Потпећка пећина и Злакуса углавном очекују туристе у транзиту који посећују друге дестинације у окружењу. Ужице као центар туристичке регије Западна Србија има потенцијал за развој различитих туристичких производа: планински, рурални, пословни, туризам посебних интересовања, транзитни, културни итд. М. Гора са Шарганском осмицом и Дрвенградом данас представља јединствен туристички производ који је конкурентан на међународном тржишту. На основу анализе стања туризма у граду Ужицу, ДСС је дефинисала опште циљеве и приоритете, као и конкретне пројекте које треба реализовати да би се остварили циљеви:

1. *Стратешки приступ развоју туризма.* Израда Програма развоја туризма града. Програм развоја туризма треба да буде усклађен са Стратегијом развоја туризма Републике Србије, Мастер планом за планину Тару и њено окружење, као и Пословним (мастер) планом Златибор – Златар.

2. *Интензиван развој туризма уз значајна инфраструктурна улагања и остваривање бржих стопа раста.* Активан рад на стварању услова за активирање аеродрома Поникве у цивилне сврхе и изградњу ауто пута који ће проћи кроз Ужице; Инфраструктурна улагања у Потпећ и Злакусу (изградња надвожњака, пута, паркинга за туристичке

аутобусе, санација Потпећке пећине); Ревитализација бивше уске пруге Ужице–Кремна–М. Гора–Вишеград. Овај пројекат представља наставак врло успешног пројекта Шарганске осмице.

3. *Унапређење међуопштинске, регионалне и међудржавне сарадње.* Наставак сарадње у програмима прекограничне сарадње са Црном Гором и Босном и Херцеговином (ИПА фондови ЕУ и остали програми); Јачање улоге Туристичке организације регије Западна Србија; Јачање ТИДЕ – (Туристичке Интеррегионалне Дринске Асоцијације) и развој јединственог туристичког производа Дринске регије

4. *Улагања у туристичку инфраструктуру и привлачење инвестиција у хотелски бизнис.* Постављање туристичке сигнализације у ужем градском језгру и сеоским подручјима; Стимулисање потенцијалних инвеститора за изградњу хотелских капацитета – обезбеђење локација за потенцијалне инвеститоре; Уређење реке Ћетиње и Старог града; Уређење Стапарске бање; Изградња планинарског дома на Јеловој Гори, уређење планинарских, бициклических и пешачких стаза;

5. *Улагања у образовање кадрова.* Висока пословно – техничка школа, смер туризам; Едукација у туризму;

6. *Стварање услова за повећање запослености у туризму и остваривање економских користи.* Развој различитих туристичких производа и стварање новог имиџа дестинације; Повећање дужине боравка и степена коришћења капацитета; Стимулисање јавно-приватног партнерства и промене у организационој структури менаџмента дестинације; Развој уметничких и старих заната у руралним срединама.

7. *Промоција Ужица као атрактивне дестинације са различитим туристичким производима и дестинације за једнодневну посету.* Промоција недовољно познатих атрактивности и садржаја (Потпећка пећина, Злакуса, Камп младих ренџера на Тари, риболовни туризам на реци Ћетињи итд.); Побољшање промотивних активности и коришћење савремених средстава промоције; Продаја дестинације преко организованих путовања у оквиру регије Западна Србија; Континуиране активности у циљу заштите животне средине (разне врсте акција, едукације...); Промоција програма „Један дан кроз Ужице”;

8. *Промоција робне марке са називом „ужички”.* Гастрономске туре; Успостављање критеријума за оцену производа и добијање сертификата под називом „Ера квалитет”

За дестинацију Ужице поред повезивања са осталим дестинацијама у регији Западна Србија изузетно је значајно обједињавање туристичке понуде у простору Златибор – Кремна – Мокра Гора - Тара – Вишеград. Туристички потенцијал овог простора је огроман и уз добар маркетинг-план којим ће ово подручје бити представљено, на циљним тржиштима и са јасно дефинисаним надлежностима учесника реално је очекивати значајно повећање туристичког промета и прихода од туризма у наредним годинама.

5.2.3. Развој пољопривреде

Привредне активности у руралним подручјима Ужица су добрим делом везане за пољопривреду, захваљујући традицији, климатским условима и карактеристикама земљишта. Поред добрих услова и значајних предности за бављење пољопривредном производњом, присутни су и бројни проблеми, мање-више познати у свим деловима државе. Реч је о недовољним издвајањима за пољопривреду, лошој инфраструктури, уситњеност поседа, застарела пољопривредна механизација, недовољна едукованост пољопривредног становништва, отежан пласман робе, недостатак стратегије на локалном нивоу, тј. непланска пољопривредна производња, неразвијена пољопривредна удружења,

недостатак система за наводњавање, недовољно информисање и споро прихватање међународних стандарда. Такође, треба имати у виду и лошу демографску ситуацију на селу и присутне миграције село-град. На основу актуелног стања, развој пољопривреде на територији Ужица треба, по мишљењу ДСС-а, да се ослања на следеће елементе:

Промена структуре пољопривредне производње. Развој пољопривреде у будућности мора да подразумева повећање значаја делатности и културама у оквиру пољопривреде за које постоје повољни природно-географски услови и чија би производња могла да буде профитабилнија. Ради намене коришћења земљишта одређене су и висинске зоне а свака од њих се карактерише својим специфичним микроклиматским особинама који одређују услове гајења пољопривредно-шумарских култура. Анализа природних ограничења за поједине видове искоришћавања земљишта на територији Ужица указује на сложеност овог простора па су на бази тога констатована подручја са њиховом величином, изражене у процентима у односу на укупну површину и то: а) неповољни терени – 32,02% б) условно неповољни – 32,99% ц) условно повољни – 21,11% и д) повољни услови – 13,88%. Економски фактор – аспект је уско везан за ове категорије јер је пораст трошкова у сразмери са степеном неповољности терена.

Специјализација у производњи. Сваштарски карактер пољопривредне производње у општини је једна од њених доминантних одлика. То је последица дугогодишњег занемаривања пољопривреде на националном нивоу, где није постојала адекватна и усмерена пољопривредна политика. Специјализација у пољопривредној производњи је један од услова унапређења њене конкурентности, као и животног стандарда руралног становништва. То је дуготрајан процес који се мора усаглашено спроводити на националном нивоу и на нивоу Ужица. У почетној фази овај процес подразумева усмеравање руралног становништва на производњу која је оптимална за дате услове производње, кроз едукацију, саветодавну и техничку помоћ.

Производња органске хране и осталих органских производа. Наша села јесу запароложена и напуштена, али су углавном чиста (могу бити још чистија) па се у таквом амбијенту без посебне припреме земљишта може производити еколошки органска храна и други производи, тј. организовање органске производње. Најважније је одмах поставити добру организацију на локалном нивоу чиме ће се афирмација овог сектора практично почети развијати од извора, чиме ће се највише и афирмисати. Посебно је важно да се локално тржиште што боље организује у овој производњи – чиме се потрошачима упућује јасна порука - шта су то органски производи. Ми имамо велику развојну шансу у овом сегменту јер смо окружени најбољим туристичким подручјем у Србији, па имамо праву и сигурну основу да активирамо наша села максимално на овој производњи. То је права продаја и производња на прагу.

У том смислу, планира се формирање Центра (регионалног) за органску производњу пољопривредних производа у брдскопланинском и туристичком региону. Ужице, тј. ужички регион, може бити носилац ове производње у укупном руралном развоју целе републике и оснивање центра би значило постављање ових активности према светским мерилима. Сви природни предуслови су релативно највећи у нашем крају - Повлен, Јелова гора, Тара, Златибор, Златар, Јавор, Голија, итд, речни токови, језера, шуме и пашњаци које би требало и усмерити према агротуризму и органској пољопривреди уопште.

Подршка пољопривреди од стране локалне самоуправе. На локалном нивоу постоји јасна потреба да се обезбеди развој пољопривреде. Локална самоуправа има важну улогу у развоју пољопривреде као први изабрани орган, најближи пољопривредницима. Неопходно је стварање услова погодних за инвестирање у пољопривредну производњу и прераду; припрему за боље коришћење средстава министарства и ЕУ фондова; унапређење капацитета локалне управе да одговори надлежностима на што квалитетнији начин; обезбеђење директне подршке пољопривредницима. Приоритетне активности односиће се на:

- 1) *Унапређење административних капацитета Града за развој пољопривреде.* Формирање Центра за развој пољопривреде и унапређење села (у оквиру Градске развојне агенције); Формирање Центра (регионалног) за органску производњу пољопривредних производа у брдско-планинском и туристичком региону;
- 2) *Развој пољопривредне и руралне инфраструктуре.* Треба ићи у правцу стварања неопходне инфраструктуре за прерађивачку индустрију. У том смислу један од приоритета јесте стварање услова за обнову постојеће агроиндустрије у Лужничкој долини, као и за јачање инфраструктурних капацитета за њен даљи развој (путна инфраструктура, водовод и др.).
- 3) *Стратешко планирање и израда пројектне документације.* Израда Стратегије руралног развоја и унапређења пољопривреде Ужица; Израда техничке документације за инфраструктурне пројекте; Израда студија о одређеним производима у промотивне сврхе за привлачење приватних инвеститора
- 4) *Едукација пољопривредних произвођача.* Програм едукације пољопривредних произвођача у пољопривредним организацијама и службама; Изградња мреже демонстрационих газдинстава.
- 5) *Директна подршка произвођачима.* Формирање Аграрног фонда; Директне подстицајне мере и субвенције пољ. произвођачима за засаде шљиве, црне рибизле и малине; Подршка развоју органске производње; Подршка увођењу међународних стандарда и система квалитета (НАССР, ISO и др.); Брендирање;
- 6) *Развој задругарства и удруживања.* Подршка унапређењу удруживања и задругарству кроз едукацију и техничку помоћ; Подршка унапређењу удруживања и задругарству кроз обезбеђење адекватног простора; Програм подстицајних, безповратних средстава за формирање задруга.

6. ФИНАНСИЈСКИ ИЗВОРИ И МЕРЕ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ ПЛАНА

Најтежи део процеса стратешког планирање локалног економског развоја јесте обезбеђивање финансирања програма и пројеката. Има пуно добрих идеја, али готово увек - недовољно новца. Ипак, финансије се могу обезбедити и на нивоу локалне самоуправе али и изван ње. Демократска странка Србије предлаже следеће изворе финансирања:

- **Текући приходи локалне власти** први су и најважнији извор, иако не увек највећи. Оријентација на сопствена средства је природна, јер су она најсигурнија и најлакше доступна. Буџет локалне заједнице, по важећим прописима, може да финансира све намене, тј. не постоје формална ограничења његовом укључењу у финансирање пројеката од значаја за локални развој. Ипак, он не може да буде основни извор финансирања, посебно за веће комуналне и инфраструктурне пројекте.

- **Трансфер од централне власти** је неопходан јер и овлашћења и финансијска средства су у значајној мери централизована. Део тих средстава потребно је усмерити на развој локалних заједница, провођењем стратешких, посебно инфраструктурних, пројеката.
- **Средства комуналних предузећа**, којима и јесте задатак да из сопствених извора финансирају сопствени развој али често то није могуће, пошто се цене комуналних услуга држе ниским, како би се поправио животни стандард становништва, са исцрпљивањем комуналних предузећа као последицом. Потребно водити политику реалних цена услуга, а субвенционисати сиромашне грађане, што би на основу виших цена за већину грађана донело већи приход и средства за развој.
- **Задуживање локалне заједнице** легитиман је начин обезбеђења средстава за финансирање инфраструктурних и сличних дугорочних пројеката; оно често представља, како једини начин обезбеђења новца, тако и начин да се трошкови развоја поделе и са следећим генерацијама, које ће такође имати користи од инвестиције. Задуживање се може обавити на два класична начина: кроз зајмове код банака и других финансијских институција, и кроз обвезнице, које би локалне заједнице емитовале и пласирале их, оне или неко у њихово име, на домаће и/или страно финансијско тржиште (када се стекну законски услови).
- **Продаја имовине и приходи од приватизације** представља конверзију постојеће у нови облик имовине; у ово време транзиције и нових погледа на улогу локалних заједница, сасвим је природно да се локална власт ослобађа имовине која јој више не треба и да обезбеђује ону која је потребна и њој и становништву.
- **Концесије** су важан модел финансирања изградње и експлоатације инфраструктурних и комуналних пројеката. Концесија је право које концедент уступа концесионару на одређено време и под одређеним условима у сврху обављања привредних делатности коришћењем природних богатстава, добара у општој употреби и обављању делатности од општег интереса. Концесионар је правно лице коме се додељује концесија и које извршава уговор о концесији у складу са законом о концесијама, односно ради се о партнерству јавног и приватног сектора, где јавни сектор даје приватном тржишну моћ, тј. један монопол (на пример, право да изгради аутопут или водовод), док приватни сектор обезбеђује финансирање и организује експлоатацију у уговореном периоду. По истеку тог периода, сва имовина прелази у државно власништво.
- **Приватни сектор** је важан извор финансирања локалних пројеката, и то не као извор буџетских прихода, већ као партнер у развојним процесима; наиме, партнерство локалне заједнице и приватног сектора је опција која може бити утемељена на најздравијим комерцијалним интересима приватног сектора, па је треба користити увек када је то могуће.
- **Фондације**, могу бити врло важан извор финансирања у областима социјалне заштите, здравства, просвете и слично. Европска унија може бити важан ослонац у финансијском смислу. Европска банка за обнову и развој, која подржава економску транзицију и гране као што су енергетика, рударство, саобраћај; активна је у обезбеђивању кредитних линија за мала и средња предузећа. Европска инвестициона банка, која се највећим делом бави повољним кредитирањем саобраћајне инфраструктуре. Светска банка, која се брине о структурним реформама помаже пројекте који су од значаја за смањење сиромаштва (запошљавање, социјална заштита, образовање итд). Билатерални донатори, тј. појединачне земље које одобравају помоћ на основу добро образложених пројеката (Руска Федерација и др).
- **Донатори (поклони и зајмови) и други доступни извори финансирања.**

